

KENAN GÖÇER, *YUNUS EMRE ASLINDA NE DEDİ? İZONOMİ TEMELLİ EKONOMİ-POLİTİK YAKLAŞIM*, LEJAND YAYINLARI, İSTANBUL, 2021.

ABDULLAH TAHA ORHAN*

Öz

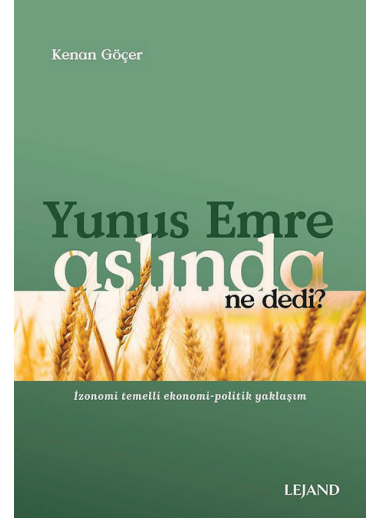
Tikel veya tümel meseleleriyle tasavvuf tarihi yazımı tasavvuf akademisinin önünde duran en büyük meselelerden biridir. Kenan Göçer'in *Yunus Emre Aslında Ne Dedi?* başlıklı yeni çalışması bu ihtiyacı giderebilecek yeni bir okumanın imkanlarını barındırması açısından önem arz ediyor. Bu yazıda Göçer'in çalışmasını örnek olay şeklinde değerlendirerek tasavvuf tarihi yazımına dair bazı problemlere değinecek ve nihayetinde bazı öneriler sunacağım. Buna göre, tasavvuf tarihine ilişkin yapılacak interdisipliner bir çalışmanın olmazsa olmazı olarak arşiv tarihçiliğine işaret edecek, fakat arşiv belgelerine dayanırken tasavvufun içsel bütünlüğünün asla göz ardı edilmemesi gerektiğine değineceğim.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Tasavvuf Tarihi, Yunus Emre, Miskinlik, İnterdisiplinerlik, Ekonomi-politik.

Abstract

Writing the history of Sūfism with its particular or universal issues is one of the biggest issues facing the academy. Kenan Göçer's new study titled *What Did Yunus Emre Actually Say?* is important in that it contains the possibilities of a new reading of the history of Sūfism. In this study, I will evaluate Göçer's work as a case study, address some problems in the writing of Sūfi history, and finally offer some suggestions. Accordingly, I will point to archival historiography as a sine qua non for an interdisciplinary study on the history of Sūfism. However, I will point out that while relying on archival documents, the internal integrity of Sūfism should never be ignored.

Keywords: Sūfism, History of Sūfism, Yunus Emre, Sloathfulness, Interdisciplinarity, Political economy.

Kitap Değerlendirme / Künye: ORHAN, Abdullah Taha. "Kenan Göçer, Yunus Emre Aslında Ne Dedi? İzonomi Temelli Ekonomi-Politik Yaklaşım, Lejand Yayınları, İstanbul, 2021.". Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi 109 (Mart 2024), 495-502. <https://doi.org/10.60163/tkhcbva.1362856>.

* Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, E-mail: abdullahorhan@nevsehir.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-5055-4712.

Giriş

“Bir de o dağları görür câmid sanırsın, hâlbuki onlar bulutların yürümesi gibi yürümededir.” (Neml, 27/88)

Tasavvuf tarihi yazımı meselesi günümüz tasavvuf akademisinin en öncelikli problemlerinden biri olarak karşımızda duruyor. Kabul edelim, henüz dört başı mamur; efrâdını câmi, ağıyarını mâni bir tasavvuf tarihi örneğimiz yok; alanın önde gelen isimlerinden Ekrem Demirli'nin tabiriyle “tasavvufun tarihi henüz yazılmadı” (Demirli, 2014). Elbette bazı denemeler oldu (Orhan, 2019). Fakat henüz bunların modern sosyal bilimlerin imkanlarıyla tasavvufun iç dinamiklerini imtizaç ettirme konusunda başarılı olduğunu söyleyemeyiz. Tasavvuf tarihinin tikel ya da tümel bir unsurunu, bir sūfiyi, bir fenomeni ya da bir hadiseyi değerlendirirken dışsal faktörler kadar içsel faktörleri de göz önünde bulundurmamız gerekiyor. Böyle yapmadan söz gelimi, Hallâc'ın (ö. 309/922) idamını anlamak mümkün olmayacağı gibi velâyet kavramının sosyo-politik izdüşümlerini anlamak da mümkün olmayacak. Tasavvuf akademisyenleri dışsal faktörleri değerlendirmekte eksik kalırken tasavvuf ilmine yeterli düzeyde aşına olmayan sosyal bilimciler de içsel dinamikleri hesaba katmakta yetersiz kalabiliyorlar.

Türkiye’de çağdaş literatürde tasavvuf tarihini özellikle iktisadî ve siyasî tarih bağlamında okuma girişimleri ön plana çıktı. Fakat maalesef bunların ekseriyeti bahsi geçen “içsel dinamikleri” değerlendirmek ve tasavvufu iç tutarlılığıyla değerlendirmek noktasında eksik kaldılar. Bunun en önde gelen örneği tasavvufu, neredeyse topyekun bir biçimde, miskinlikle itham eden Sabri Ülgener oldu (Ülgener, 1981). Bu söylem onun ardından öğrencisi Ahmed Güner Sayar’la devam ettirildi (Sayar, 2000). Çok yakın zamanda Ahmet Yaşar Ocak ise bu iddiaya farklı bir çıkışla, velayet karşıtı söylemiyle katkıda bulundu (Ocak, 2021).¹ Bahsi geçen örnekler tasavvufun iç tutarlılığını ıskalamakla ve dolayısıyla ona toplumsal tarih bazında aşırı bir yüklem yapmakla maluller. Bunda elbette ki hâlen kapsamlı bir tasavvuf tarihi yazamayışımızın etkisi büyük. Burada sorumluluğun büyük kısmının tasavvuf araştırmacılarının omzunda olduğu muhakkak. Mamafih, tasavvuf tarihi bağlamında tasavvuf alanı dışından yapılan güncel çalışmalarda bazı yeni soluklar da yok değil. İktisat tarihçisi Kenan Göçer’in *Yunus Emre Aslında Ne Dedi* (Göçer, 2021) adlı kitabı da bunların başında geliyor. Bu yazıda bu eseri bir örnek çalışma şeklinde değerlendirerek onun üzerinden tasavvuf tarihi yazımının bazı problemlerine temas edecek ve tasavvuf tarihini interdisipliner okumanın imkânına dair bazı notlarımı paylaşacağım.

1. Bir Sūfiyî İktisat Tarihi Bağlamında Okumak

Göçer’in bahsi geçen kitabı yazarın 2020’de yayımlanan hacimli makalesinden (Göçer, 2020) üretilmiş, arada sadece küçük tashihsler, eklentiler var; onun dışında makaleyle kitabın aynı olduğunu -kitaba faydalı bir ek okuma listesi ve dizin eklendiğini de belirttikten sonra- söyleyebiliriz. Ancak bu özgün metnin kitaplaştırılmasının yerinde bir karar olduğunu düşünüyorum, zira makale halinde kaldığında ilgili akademik dergiyi takip etmeyenlerin haberdar olamayacağı ama aslında bir Yunus Emre çalışması olması hasebiyle pek çoğumuzu ilgilendiren bu metinden kitap şeklinde yayımlanarak dağıtıma girmesi vesilesiyle haberdar olabiliyoruz.²

1 Ocak’ın bu eserinin eleştirel bir değerlendirmesi için bk. (Orhan, 2021).

2 1991-2021 arasında yapılmış Yunus Emre çalışmalarının bir araya getiren kapsamlı bir bibliyografya denemesi için bk. (Coşgun - Yıldırım, 2021).

Eserde Göçer daha evvel hiç yapılmayan bir şeyi deniyor: Yunus Emre'yi ekonomi-politik bağlamda okumak. Bunu yaparken de çağdaş filozof Kojin Karatani'nin izonomi tezini esas alıyor. Bu gerçekten ilgi çekici bir yaklaşım, zira kitaptan izonominin M.Ö. 6. yüzyılda İyonya'da ortaya çıkan bir düşünce ve yaşam biçimi olduğunu öğreniyoruz. Buna göre izonominin temel esası özgürlük ve eşitlik. Yöneten ve yönetilen ayrımının olmadığı mutlak bir eşitlik bu. Atina demokrasisinden bu anlamda oldukça farklılaşıyor (Göçer, 2021, 19). İzonominin temel dinamiklerinden biri ise göç. Yunan ana karasından göçenler bunu Anadolu'nun Ege taraflarında, İyonya'da hayata geçirebiliyorlar, zira yeni topraklar herkese paylaştırılabilecek kadar yeterli ve sosyal ağlar burada sıfırdan tekrar inşa edildiği için eski sosyal sınıflar artık geçerli değil. Peki, Yunus Emre bunun neresinde?

Göçer İyonya'da tarihin evvelinde kurulan bu yaşam tarzının Bizans'a bıraktığı miraslar olduğundan ve dolayısıyla Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen konargöçer Türkmenlerin bu yeni yurtlarında böyle bir birikimle karşılaştıklarını, Yunus Emre'nin de bu birikimi kendi tasavvufi neşvesiyle harmanladığını ima ediyor. Yazarın bu kitapla amacının “Yunus Emre'nin ekonomi politik bir yanının da olduğunu ortaya çıkarmak” (Göçer, 2021, 18) olduğunu ifade edelim. Bu yüzden Yunus Emre'nin nasıl bir sosyo-ekonomik düzlemde yaşadığı Göçer'in tezi açısından merkezî önemde. Diğer taraftan bu düzlemde Yunus'un nasıl bir şahsî arkaplanla, hangi kimlikle yaşadığı da önemli. Yazar bu noktada da hatları kabaca çizilmiş bir tasavvuf tarihi okuması yapmaya çalışıyor. Ne var ki bunu yaptığı bölümün (Göçer, 2021, 21-32) eserin en zayıf kısmı olduğunu itiraf etmeliyim. Nitekim yazarın kendisi de daha ilk cümlede bu bölümün bir “tasavvuf tarihi çalışması olarak değerlendirilmemesi” gerektiğini söylüyor (Göçer, 2021, 21). Ancak bu yine de yazarın böylesi bir bölümü yazarken sadece tek bir kaynaktan yararlanmasını mazur kılmıyor.³ Göçer'in bunu yaparken de kaynak metni kendi perspektifinden dönüştürerek alması maalesef Hasan el-Basrî (ö. 110/728), İbrahim b. Edhem (ö. 161/778 [?]), Rabia el-Adeviyye (ö. 185/801 [?]) ve hatta “Horasanlı Bâyezîd-i Bistâmî” (ö. 234/848 [?]) ile Zünnün el-Mısrî'yi (ö. 245/859 [?]) Bağdat sûfilîği kapsamına almak (Göçer, 2021, 22) gibi bazı vahim hatalara yol açıyor. Nitekim Göçer'in kaynak metni olan Karamustafa'nın *Tasavvufun Oluşumu*'nda böyle bir hata bulamayız.

2. Bir İndirgeme Hatası: Sûfî, Derviş ve Melâmetî Ayrımı

Göçer aşırı bir genelleme ve indirgemeye tüm tasavvuf tarihi boyunca görülen akımları üç başlık altında taksim ediyor: sûfiler, dervişler ve melâmetîler. Sûfiler derken az önce bahsettiğim gibi Hasan el-Basrî gibi henüz Bağdat bile kurulmadan evvel vefat etmiş isimlerden *Horasanlı Bâyezîd*'e kadar geniş bir kitleyi kastediyor yazar. Sanırım bunları bir arada değerlendirmesinin temel sebebi bu isimlerin, insanın Hak'a yaklaşmasını esas alan içsel bir yolculuğu önceleyen bir öğretiye sahip oldukları kabulü. Dervişlerle ise temelde gezgin dervişler dediği, Karamustafa'nın ise “heterodoks” tabiriyle anlattığı, sıradışı mistikler kastediliyor. Melâmetîlerse bu sûfiler hiyerarşisinin en üstünde yer alıyor, zira onlar nefisle mücadeleyi ön plana alan, bunu yaparken de bu mücadelenin dış görünüşlerinden, yani riyadan uzak durmaya odaklanan ve dolayısıyla toplum içerisinde meslekli bir kimlik edinerek var olanlardır. İşte bu üçlü tasnifte Yunus Emre'yi melâmetî olarak konumlandırıyor

3 Göçer bu kısmı Ahmet T. Karamustafa'nın meşhur iki eserinden, tabii özellikle de ilkinden istifadeyle yazıyor: (Karamustafa, 2020a), (Karamustafa, 2020b).

yazar;⁴ melâmetin Horasan'dan Anadolu'ya uzanan kolunun bir temsilcisi. Göçer'in ekonomi-politik açıdan melâmeti tebci ederken tasavvufu ziyadesiyle zemmettiğini de ifade etmeliyim. Örneğin ona göre melâmiler “bir meslek sahibi olmaya” önem verdikleri için “dervişlerden ve/veya sûfilerden ayrılmış” olurlar (Göçer, 2021, 28). Dahası sûfiler Hakk'ı “sanki semalardaymışçasına ararken” bir melâmî olan Yunus onu yeryüzüne indirmiştir (Göçer, 2021, 29); nitekim Yunus'a “salt bir sûfi denemez çünkü kuru bir zühdçü/zâhid değildir” (Göçer, 2021, 35). En başta Bağdat tasavvufunun kurucusu Cüneyd-i Bağdâdî (ö. 297/909) olmak üzere neredeyse tüm sûfiler meslek erbabı iken, topluma iç içe yaşarken; ayrıca Hakk'ı kelâm âlimlerinin yaptığı gibi aşırı tenzihçiliğe düşmeksizin kendi içlerinde, fenâya ererek bulabileceklerini söylerlerken Göçer'in sûfilere yönelik bu ithamları kanaatimce maksadını aşıyor. Yazar belki “fildişi kulede yaşayan” ya da tasavvufu elitist bir ilim haline sokma gayretkeşliğinde olan “bazı” sûfileri kastediyor olabilir -ki vâkıada böyle bir grup var mı emin değilim-, ancak bu sözleriyle neredeyse tüm sûfileri ister istemez yargılamış oluyor.

3. Sûfilerin Miskinliğini Anlamak

Göçer'e göre Yunus Emre'nin, karabudunun (yönetilenler) melâmeti bir temsilcisi olarak ekonomi politik duruşu “barışta iktisatlı, savaşta askeri” (Göçer, 2021, 44) şeklinde özetlenebilir. İktisatlıdan kasıt meslek sahibi, yani üretici olmasıdır. Yunus'un bu iktisatlı kimliğinin en önemli bileşeniye onun birikim karşısındaki konumu, yani miskinliği. İşte Göçer'in tezinin temeli de buraya dayanıyor: ona göre Yunus'un miskinliği bir pasifizm değil, bilakis aktif üretim süreçlerine katılan ve fakat birikime karşı olan, dahası fazlayı bölüşmeye, eşitlemeye dayalı bir kanaat ekonomisidir. Göçer Yunus'un miskinliğini en basit ifadeyle kanaatkârlık olarak niteler; bir diğer deyişle miskinlik onun birikimi dağıtma biçimidir (Göçer, 2021, 77). Birikimse salt mal birikimi değildir; sosyo-ekonomik değeri olan tüm kapıta, sermayeleri kapsar ki melâmet de bunu gerektirir. Bu yüzdendir ki yazarın tespitine göre Yunus beş boyutlu birikimin tümünü dağıtmaya çalışmıştır: benliğini, maddi varlığını, anlamı-mantığı, statü-itibarını ve dilsel mesafeyi. Yazarın bu çözümlemeyi yaptığı kısmın kitabın en güçlü yanı olduğunu düşünüyorum, zira burada gerçekten vakiya uygun bir tespit yaptığını sanıyorum Göçer'in. Benliğini dağıtmaktan kastı aslında Bağdat tasavvufunun “fenâ”sından başka bir şey değil; benliğin dağıtılarak tevhidin, yani Bir'in kalması meselesi. Yazarın buna “tevhidin ekonomi politikliği” demesi kulağa hoş gelen bir deneme (Göçer, 2021, 47). Neden olmasın? Bu meyanda Yunus benliğinden geçmiş, eski ismini ve kimliğini bir kenara bırakarak sûfi (yazara göre melâmeti), yani muvahhid; birleyen ve kesreti dağıtan olmuştur. Yazarın güzel ifadesiyle “...benlik, çevresinin kendisine yüklediği imgeler birikimidir. Dağıtmazsa, yükün altında kendisi dağılacaktır” (Göçer, 2021, 47). Yunus'un şiirlerinde yediği dünya da evvelemerde benliğinin bir parçası olan “doğa, insan, zaman ve eşyayı mülkiyetine geçirerek biriktirme hevesidir”, bu açıdan Yunus “dünyaya geçim açısından değil birikimcilik açısından karşı çıkmıştır” (Göçer, 2021, 52), zira bu anlamıyla dünya nefsin/benliğin bir parçasıdır.

Maddi varlığın dağıtılması için temel kaynak Yunus'un Hacı Bektaş-ı Veli (ö. 669/1271 [?]) ile geçen meşhur menkıbesidir: buğday mı, himmet mi? Yunus'un

4 Yunus'un tasavvufi kişiliğini anlamak için esasen onun hangi geleneğe hangi tarîke müntesip olduğunu tespit etmek gerekir. Bu açıdan en makul görüş onun bir Rifâi olduğu. Elbette burada bahsi geçen melâmet neşvesiyle Rifâiliğinin çelişmeyeceğini de söylemeliyiz. Yunus'un Rifâiliğinin izahı için bk. (Tosun, 2013)

buradaki konumu kıtlık döneminde etrafındaki herkese eşit miktar buğday aramaya koyulan bir “göçerevli çiftçi” olarak resmedilir (Göçer, 2021, 57). Yunus’a göre malın ölçüsü geçinmek için ve herkesinki kadar olmasıdır, iş birikime varmaya başladığında dağıtmak gerekir. Biriktirilebilir olana değil biriktirilemeyeceğine odaklanmalıdır insan: özgürlük gibi, sevgi gibi (Göçer, 2021, 59).

Göçer’in anlam-mantığın dağıtılmasına verdiği örneğe Yunus Emre’nin en meşhur şiirlerinden olan “Çıktım erik dalına” şiiridir. Yunus bu şiiriyle biriktirilen anlamları da dağıtmış, “kovanımı yağma etmiştir” (Göçer, 2021, 63). Bu noktada sûfilerin genel olarak ilmi seçkinliğe ve ilmin bir meslek/statü haline getirilmesine en başından itibaren gösterdikleri direnci hatırlayabiliriz. Bunun en güzel örneği kanaatimce, yazarın Bağdat sûfilere arasına kattığı, Rabia el-Adeviyye’dir; sohbetine gelenlere verdiği sıradışı cevaplarla o hep anlam kalıplarını, tabiri caizse ilmi jargonları yıkmış, dağıtmıştır. Bu anlamda hem melâmetiyle hem aşkıyla bana Yunus esasen Rabia’nın on üçüncü yüzyıldaki bir devamcısı gibi gelir. Burada ayrıca, tasavvufi bir terim olarak *sathiyenin* “anlam birikiminin dağıtılması” mefhumu için uygun bir zemin teşkil edebileceğini söylemekle yetinelim. Statü ve itibarın dağıtılması ise esasen anlamın dağıtılmasıyla ilişkili görünür, nitekim Yunus ilim kisvesinden soyunur, “ümmi” olur, kültürel sermayesini “dağıtır”. Son olarak dilsel mesafenin dağıtılmasından Göçer dönemin edebiyat ve yönetim dili olan Farsça yerine halkla mesafeyi kapatmak adına Türkçeyi kullanmasını kasteder Yunus’un.

4. Tasavvuf Tarihi Kanaat Ekonomisi Bağlamında Okunabilir mi?

Birikimlerin dağıtılması meselesinde Yunus’un tasavvuf tarihinde yalnız olmadığını düşünüyorum. Yazarın bununla melâmete işaret etmesi yerinde bir tespit ve nitekim sûfiler nezdinde de burada anlatılan birikime karşı olmak ilkesi geçerli. Ayrıca yazarın Yunus için söylediği “emeği ile geçinmeyi din kadar, iman kadar merkeze alır” (Göçer, 2021, 68) cümlesi ta İbrahim b. Edhem’den (ö. 161/778 [?]) -ki yazar onu da Bağdat sûfilere arasında değerlendirmişti- itibaren esasen tasavvufun ana çizgisini oluşturur. Miskinliği yazarın yaptığı gibi bölüşümcülük, birikimin olmaması ve dolayısıyla kanaatkârlık şeklinde anlarsak yine bunun da kökenini en az İbrahim b. Edhem’e kadar götürmek mümkün. Benim de özellikle “aşırı” olduğu iddia edilen tevekkül anlayışı ve yine “katı” olduğu iddia edilen zühd pratikleriyle itham edilen hicri ikinci asır sûfilere için düşündüğüm temel özellik zühdden ziyade kanaattir. İbrahim b. Edhem, Şakîk-i Belhî (ö. 194/810), Ebu Süleyman ed-Dârânî (ö. 215/830) ya da Hâtim el-Esamm (ö. 237/851) gibi isimlerin çalışıp kazanmaya veya aile kurmaya karşı olduklarını söylemek doğru değil, onlar için söylenebilecek en doğru şey Göçer’in Yunus Emre için dediği gibi bir kanaat ekonomisine sahip oldukları. Temel kıstasları el emeğiyle geçinmek ve günlük yaşamak, yani yevmiyeli bir işte çalışmak.⁵

Bu bağlamda Göçer’in Yunus Emre için ortaya attığı bu tez özellikle hicri ikinci asır tasavvufunu okumada bizler için yeni bir imkân barındırabilir. Yazarın şu sonucuna da sadece Yunus için değil, yukarıda zikrettiğim gibi hicri ikinci asırdan itibaren belki tüm sûfiler için katılmamak elde değil: “Sanıldığı gibi aksine miskinlik (*kanaatkârlık*) pasifistlikten ziyade tüm fazlalıkları (arzu, artık, birikim vs.) dağıtıcı ve meslekli (*silk*) bir ortacılık” yani ortayolculuktur (Göçer, 2021, 78).

5 Bunu destekleyen verilere ulaşan güncel bir tez çalışması için bk. (Kahya, 2023)

Yunus'un miskinliğine dair farklı okumaların varlığından da söz etmeliyiz. Örneğin Ayşegül Akdemir, Yunus'un miskinliğini daha ontolojik bir okumayla Hak'tan gelip Hakk'a giden, nüzül ve uruc kavilerini gerçekleştiren aciz tevhid yolcusu şeklinde anlar (Akdemir, 2020). Akdemir'in kullandığı beyit çeşitliliği ve sayısı Göçer'in bahsi geçen çalışmasına ve biraz sonra bahsedeceğimiz Ahmet Murat Özel'in çalışmasına göre daha fazladır. Mesela Akdemir'in merkeze aldığı şu beyit diğer iki çalışmada da yoktur: "*Tapdug'un tapusunda kul olduk kapusunda/ Yûnus miskîn çig idük bişdük el-hamdüli'llâh*" (Akdemir, 2020, 105). Buradan hareketle miskinliğin Yunus'un lügatinde henüz yolda olan sâlik anlamına geldiği de düşünülebilir. Özel'e göreyse onun miskinliğini en iyi okuyabileceğimiz dizesi, Göçer'in değerlendirmesine almadığı, şu dizedir: "*Yûnus Emrem 'ışkludur eksiklüdür miskîndür*". Özel buradan hareketle miskin Yunus'ta en özet ifadesiyle aczini bilen âşığa karşılık geldiğini söyler (Özel, 2022). Kanaatimce bu okuma biçimleri de Göçer'in "kanaatkâr" şeklindeki okuması da son tahlilde aynı manayı imler ve hepsi birden doğrudur. Burada genel olarak sûflerin miskinliği için farklı bir yorumu da önde gelen bir sûfiden, Sehl et-Tüsterî'den (ö. 283/896) aktarmak yerinde olacaktır. Tüsterî bir ayetin (Beled, 90/15) tefsiri bağlamında şöyle diyor: "Yetim -burada- kalp anlamındadır. Gıdası ise vefadır. Miskin ise hayret ve hüzün hâli içerisindeki ârifdir" (Tüsterî, 2022, 560). Tüsterî'nin miskin yorumunun da yukarıda Yunus Emre'nin miskinliğiyle alakalı söylenenlere uygun düştüğünü görürüz, yani ona göre de miskin fakir, tembel ya da pasif değil; Hakk'ın tecellileri karşısında hayret ve O'ndan uzaklık dolayısıyla hüzün hâline gark olmuş bilge kişidir.

Sonuç

Serrâc (ö. 378/988), havâssu'l-havâssın sema'ından bahsettiği bölümde Cüneyd-i Bağdâdî'yle ilgili bir menkıbe aktarır (Serrac, 1996, 285). Rivayete göre Cüneyd'e, talebelerine semaî ve vecdi tavsiye ettiği halde herkes vecd halinde hareket ederken neden kendisinin sabit durduğu sorulur. Cüneyd ise yazının başında, epigrafta yer verdiği ayetle cevap verir: "Dağları hareketsiz sanırsın, ancak onlar bulutlar gibi yürümededir." Cüneyd'in bu sözü, yazıda tasavvuf tarihini anlamada bir örnek olay olarak ele aldığımız, sûflere yapılan "miskinlik" ithamını hatıra getiriyor. Literatürde sûflere sanki "miskinler" denerek yerlerinde durdukları ima edilmekte, ancak onlar da zımnen bu ayetle cevap vermekte gibiler. Kenan Göçer'in mevzubahis çalışması, bu cevaba güzel bir örneğin, kendisini "miskin" olarak tanıtan Yunus Emre'den (ö. 720/1321) çıkabileceğine işaret ederek literatüre yeni sorularla ciddi katkılarda bulunuyor: hem iktisat tarihi hem de tasavvuf tarihi literatürüne.

Göçer'in Yunus Emre okuması tasavvuf tarihine dair yapılması gereken interdisipliner çalışmalar için bir örnek teşkil edebilir. Tarih disiplini içerisinde sosyo-ekonomik ve siyasî yapıları anlamadan, sadece bazı tasavvufî metinler üzerinden araştırmaya devam edersek söz gelimi Şakîk'e çalışmaya karşı idi ya da Dârânî'ye evlenmeye karşı idi demeye devam edeceğiz. Fakat Göçer'in burada yaptığı gibi bazı yeni bakış açıları ve yeni kaynakları da değerlendirmemize katarak okuduğumuzda tasavvuf tarihinde çok farklı açılımlar sağlayabiliriz.⁶ Bunu yaparken elbette genellemelerden, indirgemelerden ve aşırı yorumlardan uzak durmalıyız.

Mikrotarih akımının önde gelen temsilcilerinden çağdaş tarihçi Carlo Ginzburg'un *Peynir ve Kurtlar* adlı eseri de tasavvuf tarihi araştırmacıları için metodolojik

6 Mamafih bu interdisipliner araştırmaları, Kayaokay'ın kritik ettiği ilgili yazıda olduğu üzere Yunus Emre gibi sûfleri Mitrasta yapmak benzeri vartalara düşmeden yapılmalıdır (Kayaokay, 2022).

açından ilham verici bir metin olarak burada zikredilmeyi hak ediyor (Ginzburg, 2018). Ginzburg bu eserde on altıncı yüzyılda İtalya'nın bir dağ köyünde yaşayan bir değirmencinin, Menocchio'nun günlüğünden hareketle dönemin dinî tarihinin anlaşılmasına önemli katkılar sağlıyor; sıradan bir insanın ürettiği sıradan bir metinden hareketle, fakat dönemin arşivlerini ciddi şekilde kullanarak tutarlı ve anlamlı bir inşa üretmek suretiyle. Kanaatimce Ginzburg'un yaptığı bu ve bizim tasavvuf tarihine dair yapacağımız interdisipliner, bütüncül okumalarda da muhakkak yapmamız gereken de yine budur. Bu yazıda örnek olarak gösterdiğim Göçer'in çalışması her ne kadar özgün ve ilham verici bir yaklaşım içerse de dönemin arşivlerine, tarihî kayıtlarına inerek anlatıdaki boşlukları somut verilerle dolduramadığını da teslim etmeliyiz, nitekim yazar sadece Yunus Emre'nin şiirlerinden hareketle bir okuma yapmaya çalışıyor. İnterdisipliner tasavvuf tarihi çalışmalarında muhakkak yapılması gerekense Ömer Lütfi Barkan (Barkan - Taştan, 2023) ya da Mehmet Genç'in yaptığı (Genç, 2021) gibi arşiv belgelerini esas almak, ancak bunu yaparken de tasavvufun iç bütünlüğünü asla göz ardı etmemektir.

Kaynaklar

- Akdemir, Ayşegül. “‘Miskînlik’ Dairesinde ‘Devreden’ Bir Derviş: Yûnus Emre”. *Journal of Turkish Studies* 7/Volume 7 Issue 3 (30 Mayıs 2020), 97-113. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.3650>
- Barkan, Ömer Lütfi - Taştan, Yahya Kemal. *İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2023.
- Coşgun, Gökhan - Yıldırım, Metin. “Yunus Emre Bibliyografyası (1991-2021)”. *darulfunun ilahiyat* 32 (31 Aralık 2021), 149-299. <https://doi.org/10.26650/di.2021.32.988224>
- Demirli, Ekrem. “İlahiyat Araştırmalarının Büyük Sorunu: İslam Dünyadan Ne Aldı ve Ona Ne Verdi?” *Sabah Ülkesi | Kültür-Sanat ve Felsefe Dergisi* 38 (01 Ocak 2014). <https://www.sabahulkesi.com/2014/01/01/ilahiyat-araştırmalarının-büyük-sorunu-islam-dünyadan-ne-aldı-ve-ona-ne-verdi/>
- Genç, Mehmet. *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*. Ötüken Neşriyat, 2021.
- Ginzburg, Carlo. *Peynir ve Kurtlar*. çev. Ayşen Gür. İstanbul: Metis Yayınları, 2018.
- Göçer, Kenan. “Yunus Emre Aslında Ne Dedi?” *Turkish Studies-Economics, Finance, Politics* 15/2 (30 Haziran 2020), 817-842. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.41589>
- Göçer, Kenan. *Yunus Emre Aslında Ne Dedi? İkonomi Temelli Ekonomi-Politik Yaklaşım*. Lejand, 2. Basım, 2021.
- Kahya, Mustafa. *Tasavvufun Teşekkül Döneminde Süfîler ve Ticari Hayat*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 2023.
- Karamustafa, Ahmet T. *Tanrının Kuraltanımaz Kulları / İslam Dünyasında Derviş Toplulukları 1200-1550*. Yapı Kredi Yayınları, 2020b.
- Karamustafa, Ahmet T. *Tasavvufun Oluşumu*. İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2020a.
- Kayaokay, İlyas. “‘Bir İntihal Daha Var’: Mutasavvıf Yunus Emre’den Mitraist Yunus Emre’ye”. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi [Journal Of Old Turkish Literature Researches]* 5/1 (2022), 429-448.
- Ocak, Ahmet Yaşar. *Tasavvuf, Velâyet ve Kâinatın Görünmez Yöneticileri: Tarihsel, Sosyolojik ve Eleştirel Bir Yaklaşım*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2021.
- Orhan, Abdullah Taha. “Ahmet Yaşar Ocak. Tasavvuf, Velâyet ve Kâinatın Görünmez Yöneticileri: Tarihsel, Sosyolojik ve Eleştirel Bir Yaklaşım. İstanbul: Alfa, Nisan 2021. 446 sayfa.” *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 61/61 (16 Aralık 2021), 197-203. <https://doi.org/10.15370/maruiid.1035994>
- Orhan, Abdullah Taha. “Tasavvufun Teşekkül Sürecine Yeni Yaklaşımlar: Başer, Karamustafa

ve Green Örnekleri”. *İslam Araştırmaları Dergisi* 41 (31 Ocak 2019), 171-182. <https://doi.org/10.26570/isad.513175>

Özel, Ahmet Murat. “Yunus Emre’nin Miskinliği Nereden Geliyor?” *Yunus’durur Benim Adım: Yunus Emre Şiiri ve Felsefesi*. 28-42. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü, 1. Basım, 2022.

Sayar, Ahmed Güner. *Osmanlı İktisat Düşüncesinin Çağdaşlaşması: Klasik Dönem’den II. Abdülhamid’e*. İstanbul: Ötüken, Gözden geçirilmiş 2. baskı., 2000.

Tosun, Necdet. “Yûnus Emre Rifâi, Hacı Bektaş Vefâi”. *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 14/31 (2013), 109-115.

Tüsterî, Sehl b. Abdullah. *Kur’an-ı Kerim’in İlk Tasavvufî Tefsiri: Tüsterî Tefsiri*. çev. Mahmut Ulucan - Ömer Güngören. İstanbul: Nefes Yayınları, 1. Basım, 2022.

Ülgener, Sabri F. *Dünü ve Bugünü ile, Zihniyet ve Din : İslâm, Tasavvuf ve Çözülme Devri İktisat Ahlâkı*. İstanbul: Der Yayınları, 1981.